

Historisk sensommervandring

11.09.2024

Svendborg Sund ud for Tankefuldskoven

Der er mange både synlige og usynlige historiske spor her hvor Tankefuldskoven findes i dag, i sundet og overfor Tankefuldskoven, på den anden side af sundet.

Stenalderboplads på stranden og i vandet

Lige ud for hvor vi står er der blevet gjort stenalderfund. Der er blevet opsamlet adskillige skiver og flækker fra en udvasket stenalderboplads, men ingen gen-stande der tillader en nærmere datering. Fundet er gjort på lavt vand. Når funde-ne ligger ude i vandet skyldes det jo dels havvandsstigningen, dels landsænknin-gen – i Syddanmark synker vi lidt mens man nordpå hæver sig.

Men derudover er der også på stranden fundet en neolitisk boplads (dvs Yngre Stenalder 3.900 – 1.700 fvt). Herunder er der fundet gruber med neolitisk flint i kystskrænten: skiveskrabere, flækker samt enkelte slebne fragmenter.

Gravhøje i Tankefuldskoven

Området op mod Højensvej er stærkt præget af gravhøje, selv om kun få af dem er synlige i dag. Midt i Tankefuldskoven ligger der to synlige rundhøje, én meget stor omtrent midt i skoven (20 x 23 m, 3,3 m høj) og én ude ved Rantzausmindevej (diameter ca. 10m). Den store høj, og måske også den mindre, bærer spor af plyndring. Højene er ikke nærmere dateret, kun betegnet som Oldtid, som jo er et vidt begreb. Man må antage, at da gravhøjene blev anlagt, da var der ikke skov på dette sted.

Saksenborg

Overfor Tankefuldskoven på Tåsinges nordkyst skyder der sig en ca 300 m lang halvø ud i sundet. Det er en naturmæssig perle, og her ånder alt fred og ro i dag, hvis man eksempelvis stiger i land på sin kajaktur. Ellers er landtangen noget svært tilgængelig. Området er privatejet og der er ikke synlige skovveje dertil. Sundet omkring landtangen er meget grundt og alle større skibe må holde sig ude på den anden side Iholm.

På halvøen har der formodentlig ligget en eller anden form for middelalderlig befæstning, men der er kun begrænset konkret viden om hvad der er sket her.

Det man kan se er at voldstedet udgøres af to aflange banker, der ligger i forlængelse af hinanden adskilt af en 30 meter bred sænkning, hvor der i den nordlige del er gravet en 10 meter bred kanal på tværs af odden over ca. 40 meter.

Her blev der i 2006 registreret et op til en meter tykt kulturlag over 60 meter på den vestvendte skrænt med trækul, brændt ler, lerklining og keramik.

Iholm

Ufred som befæstningen af Saksenborg er udtryk for må have været fremherskende er nok også grunden til, at en ukendt person omkring år 1000 begravde en stor skat på Iholm.

To teglværksarbejdere fandt i 1853 flere sølvmønter, som en muldvarp havde skubbet op til overfladen, men turde ikke tage dem med hjem.

Et gammelt mundheld fortalte, at folk der snuppede nedgravet guld og sølv blev ramt af sygdom. En advarsel, der sikkert gjorde indtryk, da Svendborg netop var ramt en stor koleraepidemi, som krævede mange ofre. Arbejderne fik alarmeret herredsfogeden, der fik foranstaltet en udgravning på øen. Mere end 400 sølvmønter – heraf en del arabiske – blev udgravet. En arkæologisk undersøgelse med detektor i 1989 fandt ekstra mønter, møntfragmenter og brudsølv. Så meget sølv blev fundet, at Iholmskatten er en af de største sølvskatte herhjemme. I alt er der fundet omkring 450 mønter og 65 5/16 lod sølvsmykker. Mønterne og sølvet har ligget i en læderpung med påsyet sølvornamentik. Skatten kan ses på Nationalmuseet.

Dødmanden, Mellemgrunden eller Middelgrunden og Iholm Vesterrøn

I Svendborg Avis fra den 11. oktober 1924 kan man læse en god lang artikel om sundets historie rent besejlingsmæssigt. Det var i anledning af at man havde fået uddybet sundets vestlige del og planlagde opførelsen af et fyr på Avernakø og Bækkehave Fyr på Tåsinge.

Før den tid foregik den primære trafik til Svendborg havn fra Øst, altså forbi Tro-ense. Den vestlige del af Sundet her hvor vi står, var fyldt med lumske grunde og fladt vand der gjorde besejling vanskelig. En uddybning af den vestlige del samt etableringen af ledefyr ville åbne helt nye besejlingsmuligheder og forbedre for-bindelsen ned mod Tyskland betydeligt. Da den primære import til Danmark på dette tidspunkt skete via Hamborg og Kielerkanalen beskrives det i artiklen lige-frem som en mulighed for at åbne op for verdenshandelen.

Allerede lige vest for Svendborg Havn var der nogle grunde kaldet "Pladerne" som skulle afgraves for at skabe passage. En anden væsentlig hindring var Dødmanden, som lå (ligger) omtrent ud for Kogtved Søfartsskole. De to grunde betød at kun skibe der stak mindre end 14-15 fod kunne passere det vestlige sund (tre fod er ca lig en meter, så det svarer til 4-5 meters dybgang).

Navnet Dødmanden kendes helt tilbage fra egnens første søkort fra 1692 og hæn-ger sammen med det hollandske ord for strandvasker. Grunden stak op over van-det i 1690'erne, da de første søkort blev tegnet, og er betydeligt større på ældre søkort. Før sejlrendens udretning hang Dødmanden sammen med Middelgrunden midt i løbet. I 1922 gravedes en del af barrieren væk for at lette sejladsen, og Dødmanden er i dag en selvstændig grund, der ligger og lurer mindre end to me-ter under overfladen. På søkort kan man se, at Dødmanden i dag kun ligger 2,2 m under havoverfladen. Markeret med et sømærke med to nedadvendte trekanter for at markere at mærket står lige syd for grunden.

Iholm Vesterrøn er en grund der strækker sig langt ud mod vest fra Iholm. Den er markeret med en grøn kost og det er den der har givet navn til bebyggelsen Ve-sterrøn.

Tankefuldskoven og lodsbroen

Tankefuldskoven har med sin beliggenhed lige ned til stranden, altid været en attraktion her i området. Og har også tiltrukket besøgende bl.a. inde fra Svendborg og andre steder. Skoven har tilhørt Hvidkilde, så længe man kan mindes. Forfatteren Mads Lidegaard skriver i 1996, at der i Tankefuldskoven skulle være en gammel festplads, omkranset af metertykke 25 meter høje bøge, og at disse er fredet. Stedet ligger smukt, og var derfor fint egnet som festplads.

I 1942 var der en fredningssag, hvor 9 store bøgetræer i skovens sydvestlige hjørne blev fredet. Træerne blev mærket med et kryds, så man kunne kende dem. I 2002 og 2007 er der givet tilladelse til at nogle af træerne kunne fældes eller beskæres. Et enkelt af dem var væltet under orkanen i 99. Tilladelse til fældning var begrundet i, at træerne var rådne, og der vare fare for, at store grene kunne falde ned og give skade på de folk, der færdedes i skoven, der var en meget benyttet plads til leg og samvær. I 1959 var der en anden fredningssag. Her blev hele området fredet, så offentligheden havde ret til ophold og badning ved stranden, samt ret til færdsel til fods på veje og stier i Tankefuldskoven.

Det fortælles, at de store træer blev brugt som sømærker.

I 1860'erne begyndte man at oprette skytteforeninger i Danmark. I Egense blev der i 1862 oprettet Baroniet Lehns Skytteforening, og denne var faktisk den første skytteforening i Danmark.

Foreningerne var ment som træning i at forsvare landet, hvilket var blevet aktuelt efter nederlaget i 1864. En form for hjemmeværn. Men det gav også anledning til at lave store

sammenkomster, hvor der udover skydeøvelser og konkurrencer også var lejlighed til festligt samvær for både børn og voksne.

Foreningen dækkede sognene Egense, Sørup og Ø. Skerninge, men også Lunde sogn og Skarø deltog i festlighederne. Der var god tilslutning til arrangementerne. Hver sommer var der en skyttefest, hvor flere er blevet afholdt her i Tankefuldskoven. Men også andre lokaliteter har lagt grund til festerne, bl.a. i Kogtved, og ved Lehnkov, og senere blev det ved Egense Forsamlingshus, hvor der blev lavet en skydebane.

Den 27. juli 1881 kunne man læse i Svendborg Avis, at der havde været skyttefest i Tankefuldskoven, og at skovens ejer, udenrigsminister baron Rosenørhn-Lehn fra Hvidkilde, i en række år velvilligt har tilladt at foreningen må benytte skoven til formålet. Skytterne samledes kl. 6 morgen. Der var mødt ikke færre end 180 skytter, og skydningerne varede til omkring kl. 3 om eftermiddagen. Efter skydekurrencerne var der eksersits, springning, og flere øvelser – gymnastikopvisning - i et par timer og endelig var der så præmieuddeling. Men det var ikke kun skydning og øvelser. Da præmierne var delt ud, samledes man om talerstolen, hvor folketingsmand Lang var indbudt til at tale. Han fremhævede bl.a. kongen, Frederik den syvende, der velvilligt havde delt sin magt med folket, og der blev udråbt et leve for kongen. Herefter var det den lokale redaktør Pedersen der talte for Skytteforeningen, og endelig sluttede man med at synge nogle sange.

Efter at der var udråbt et leve for skovens ejer, blev der spillet op til dans i skoven, og dette sluttede først omkring kl. 1 nat.

Fra Svendborg var der skibstransport ud til skoven.

I sommerperioden var der i flere år en færgerute. Det var Sydfynske Dampskibsselskab, der besejlede kysten, og det var f.eks. Fra Skarø, over til Ballen, med anløb i Rantzausminde og Tankefuld og ind til Svendborg. I 1911 var det motorskibet Skarø, der varetog sejladsen.

Lige efter århundredskiftet var der en fiskerenke fra Fiskop, der satte nogle badehuse op på stranden. Så kunne man leje sådan et til omklædning.

Fra ca. 1920 blev restaurant Tankefuld bygget. Lods Carlsen, der boede i Skovsbostrand, købte et stykke jord af familien Degn Nielsen, der boede i huset lige vest for Tankefuldskoven. Grunden lå helt ned til vandet. Han opførte et hus, der blev til både beboelse og til traktørsted, som hans kone tog sig af. Senere kom der forpagter på.

Ved købet af grunden nede ved stranden indebar det, at der blev tinglyst ret til færdsel over Degn Nielsens grund. Ligesom Nielsen skulle over lodsens jord, når han skulle ned til sin jolle. Der var ingen anden vej. Det med at skulle passere hinandens grund gik ikke altid gnidningsløst for sig. I 1922 blev der en større retssag, der kom helt til Landsretten. Fisker Nielsen havde været ved at skovle sne, da lods Carlsen skulle forbi. Carlsen havde slået ud efter Nielsen og også ramt ham, og det endte i retten med erstatning på 300 kr. Til fisker Nielsen.

Også greven på Hvidkilde blev part i en retssag. Han ville ikke have fisker Nielsen til at gå igennem Tankefuldskoven ned til stranden. Havde derfor opsat en bom. Den blev han dømt til at fjerne, og også denne sag udløste erstatning til fisker Nielsen.

Restaurant Tankefuld var et meget benyttet sted til afholdelse af arrangementer, mest i sommerperioden. Egense Sømandsforening havde tradition for en sommerfest. Dengang havde man selv madkurven med, så det var kun drikkevarerne, der skulle betales for.

Der var også lørdagsballer, og de var berømt vidt omkring. Min egen far var i 1940 møllerkarl på Bukkehavn Mølle på Tåsinge. Det er lige overfor her, ved flyvepladsen. Han fortalte, at de roede i en jolle over til Tankefuld og gik til bal.

Og fra en anden har jeg hørt, at to unge piger cyklede fra Knudsbølle på Tåsinge, ud til Tankefuld for at komme til bal lørdag aften. Og så var det med at nå hjem igen før den sidste færg. Men der er sikkert mange af jer her, der kan fortælle meget mere om Tankefuld. Omkring 1980, da den sidste restauratør forlod stedet, kom der ikke nogen ny. Det var gamle bygninger, og selv om det var meget charmerende med glasverandaen, var der hundekoldt. Huset var isoleret med gamle aviser og i det hele taget i dårlig stand. Der var begyndt at komme levnedsmiddelkontrol osv., og køkkenforholdene levede ikke op til de nutidige krav. Huset stod tomt i et par år og forfaldt mere og mere, og var også udsat for hærværk. I 1982 blev det så revet ned, og familien Carlsen opførte et beboelseshus på grunden.

Inde i skovbrynet, i selve Tankefuldskoven, ved den vej der går fra Rantzausmindevej ned til nr. 35, lå der et lille hus. I dette hus boede der en skrædder, Charles Nielsen. – Han rev huset ned, og købte en parcel af de to brødre, Jens og Viggo Degn Nielsen, der boede i det gamle hus på hjørnet af Rantzausmindevej og vejen ned til Tankefuld. Her byggede Charles Nielsen et hus, og genbrugte en del af materialerne fra huset i skoven. Det blev til Rantzausmindevej 41. Det er opført i 1939 og i folkemunde blev det kaldt "Skrædderhuset".

På grunden her nede ved stranden, ved den østre ende af Tankefuldskoven, hvor der er et hus opført i 2011, lå der et andet hus, der blev revet ned. Dette hus var opført i 1887. Før det, har det været et andet hus, og af de gamle kort og protokoller ses, at der har ligget et fæstehus på matriklen, der hed nr. 39. Formentlig udflyttet fra Skovsbo efter 1775. På kortet, der gælder fra 1810 står, at det er Rasmus Kromand, der bor her, og før ham, var det Mads Kromand. – Navnet Kromand er ikke et døbenavn, det er noget man bliver kaldt. Det er ikke utænkeligt, at der har været en kro i huset her nede ved vandet.

Vi springer hurtigt videre til 1945, hvor lods Kristian Valdemar Jensen købte huset og allerede i 1946 solgte han videre til lods Kierby Jensen, der var lods her i Tankefuld i mange år. I 1948 opførte lodsvæsenet huset Tankefuldvej 4, hvor lodsens flyttede han. Skuret derovre er det gamle redskabshus for lodsens. Udover at skulle hjælpe fartøjer med at navigere i Svendborgsund, stod lodsens også for at afmærkningen i sundet var på plads og i orden. Han lavede bøjlerne, der dengang blev kaldt en prik, og var ansvarlig for at alt var i orden.

Ved siden af lodsbroen blev der bygget et slæbested, hvor Eivind Henningsen kunne søsætte nybygninger. Henningsens værft lå på "den anden side" af Rantzausmindevej. Der hvor Mærsk er i dag. Broderens værft, Rantzausminde Årefabrik lå nede ved vandet, men da de ikke var på talefod, lod det sig ikke gøre at benytte værftets bedding. Så Eivind Henningsen fandt på den anden metode, der medførte, at bådene, der ofte var store, blev fragtet på en beddingvogn ad Rantzausmindevej, hen til stranden. Det kan man se billeder af i Arkiv.dk

I 1944 hed lodsens Aksel Nielsen. Den 15. februar var der dramatik i øhavet. Et engelsk Lancaster fly var blevet beskudt af tyskerne, og de 8 engelske besætningsmedlemmer sprang ud i faldskærme. De landede på og ved Skarø omkring Østerhoved, og den ene, agterskytten, var kommet slemt til skade. Der blev sendt bud efter lodsens Aksel Jensen, og han kom med sin smukkejolle. Den kvæstede skytte blev hjulpet ned i jollen, og lodsens sejlede ham til Svendborg. Det var dog tyskerne, der modtog dem, og han blev ført til et militærhospital i Fredericia.

Hvis man er interesseret i mere udførlige beretninger om Tankefuld og lodseriet, så er der tekster på vores hjemmeside, fra den gang tidligere, da der var tur hernede.

Rantzausmindevej 11 - vandmølle

Her boede der en træskomand, formentlig fra huset blev opført i 1911. Huset er blevet bygget som en vandmølle på det her vandløb, som vi ikke kender navnet på. Men det udspringer fra åsen ved Skovsbovej i skoven som hedder Egebejerg Mose og har åbenbart været tilstrækkeligt vandførende til at kunne trække en overfaldsmølle, samme type som Rønninge Mølle i Amalielystskoven ved Hvidkilde Sø. Vandløbet er desværre rørlagt på strækningen over Tankefuldgårds jord nord for vejen.

Vi ved ikke om der har været en mølledam for arealet ved Rantzausmindevej er stærkt omlagt formentlig i starten af 60'erne. Før gik vejen ned i en stejl hulning, så stejl at hvis føret var fedtet af sne eller pladder så valgte folk ofte at køre en omvej over Skovsbo for ikke at hænge fast på bakken.

På det tidspunkt, hvor huset opførtes, var der formentlig ikke el i området. Heraf behovet for vandkraft. Vandmøllen trak både en båndsav og andre maskiner som træskomanden havde brug for i sin produktion. Vandmøllen blev nedlagt først i 50'erne.

Træskomandens datter hed Rigmor Hansen. Hun var indehaver af caféen Torvepassagen på Klosterplads. Det siges, at hun ofte producerede lidt ekstra varm mad, som hun satte på bussen og som hendes far træskomanden så kunne modtage når bussen stoppede ud for vandmøllen. Diner transportable!

Rigmor blev 89 år gammel, men gik tidligt på pension i en alder af ca 50 og boede i huset indtil omkring år 2000, hvor Mogens Lykke Olsen købte stedet og har haft det siden. Mogens fortæller iøvrigt, at huset ikke var kloakeret da han købte det omkring år 2000. Det havde simpelthen været så nemt bare at tømme lokumstønden ud i renden!!

Skovsbostrand

Fortalt ved Bakkehuset på Rantzausmindevej

Egense sogn var et landsogn, med gårde og huse. Ved kysten var der flere husmænd, der også var fiskere. Det var faktisk baronen på Hvidkilde, der udtænkte det i forbindelse med udskiftningen i 1806. Han syntes selv, det var genialt. De mennesker, der kom til at bo her ved kysten, ved denne fiskerige strand, ville altid kunne ernære sin familie. Det var enestående i dette land. Sådan er det beskrevet i udskiftningsprotokollen.

At parcellerne var mindre, og udbyttet ringere end længere inde i landet, nævnes der ikke noget om.

Sognet bestod af 2 landsbyer, Egense og Skovsbo. Egense var på en måde "hovedbyen", det var her kirke og skole var.

I Egense sogn er der 4 ejerlav, der er der, hvor matrikelnumrene er beskrevet.

De to største er Egense By, og Skovsbo By. De to små er Hvidkilde Hovedgård og Lehnskov.

Efter landboreformerne sidst i 1700 skete der udskiftninger, og her i sognet var det Skovsbo, der blev udskiftet først, i 1785, og senere, i 1806 Egense.

Desværre har det ikke været muligt at finde udskiftningsprotokollen for Skovsbo.

I dag befinder vi os i ejerlav Skovsbo. Grænsen mellem de to lav er den bæk, der kommer fra Paulinelund, ved Efterskolen og ned til stranden. I den anden ende af sognet er grænsen på Egense Kirkevej. Huset på højre side er Skovsbo, og det på venstre side er Egense.

Vi har omdelt nogle matrikelkort over Skovsbo, gældende fra 1859 til 1909. Det er et overskueligt kort. Kortene kan findes på siden Historiskekort.dk

Når vi ser på kortet over Skovsbo fra 1810 ser det ud til, at omkring 18 huse er blevet udskiftet. Det er ikke gårde, der er flyttet ned til stranden, det er huse, og det betyder også at der ikke er så meget jord til. Så for de fleste af de husmænd, der boede her langs kysten, har det været nødvendigt både at være husmænd og fiskere. Nogle af dem havde også indskrevet i fæsteaftalen, at de skulle foretage flere sejlads om året ud til øerne Skarø og Drejø.

Udover den jordlod de fik ved stranden, fik de også andel i en fælleslod, matrikel 43 og 46, som er mose/skov område. Der havde de tilladelse til græsning og tørveskær. Denne ret står fortsat tinglyst på flere af ejendommene.

I den gældende kommuneplan er området her beskrevet sådan: og jeg har plukket lidt.

"Kulturmiljøet Rantzausminde husmandsudstyknin g rummer en række velbevarede husmandssteder, der blev udstykket ved udskiftningen omkring 1800 og indgår i dag i et nyere villakvarter.".....

"...Den oprindelige bebyggelse fra husmandskolonien ligger som perler på en snor og jævnt fordelt langs Rantzausmindevej. Området strækker sig fra Højensvej i vest og til Tankefuldskoven mod øst."...

..." Det er byrådets mål, at:

kulturmiljøet Rantzausminde husmandsudstyknin g bevares og synliggøres som eksempel på en husmandskoloni etableret på marginaljorderne ved kysten,".....

Det er de ord, politikerne skal forholde sig til, alligevel er der i de seneste år givet tilladelse til nedrivning af flere af de gamle ejendomme. Vi har fra Egense-Rantzausminde Lokalhistorie gjort indsigelse, men det ændrede ikke noget.

Nogle af husene er brændt - jeg husker i hvert fald 2, der er brændt i de år, hvor jeg har boet her. Så perlerækken af huse er blevet lidt tyndere.

At husene ligger som perler på en snor er et ganske godt billede. Alle huse - bortset fra netop Bakkegården, der har gavlen ud mod vejen - ligger med den lange side ud mod vejen, de fleste med hovedindgangen midt på huset. - måske for at beskytte sig mod vestenvinden.

Hvad der har været på markerne her ved Skovsbostrand og Tankefuld før udskiftningen, er det ikke let at få styr på. Det har været baroniet Lehn, der har ejet jorden, og der er 3-4 huse, der står som opført i 1777. Det er dog på ingen måde garanti for, at de er så gamle. Men det skyldes det faktum, at man ikke har kendt det rigtige årstal.

På flere af ejendommene er det tinglyst, at Baroniet Lehn forbeholder sig ret til ørredfiskeri og sivskær i ferske vande, og den klausul har fulgt skøderne langt op i tiden. Det var en fast tekst, som Baroniet satte ind i alle salg af fæsteejendomme, uanset om det var udsigt til et vandhul. Jeg har søgt i fæsteprotokoller, men det ser ikke ud til, at der har været fæste ejendomme før udskiftningen fandt sted.

Bortset fra skoven Tankefuld, havde området her ikke noget navn. Første gang vi støder på navnet Fiskophuse er i folketællingen 1801. I 1845 ser vi første gang navnet Rantzausminde, og Skovsbostrand dukker op første gang i kirkebogen i 1875, da skipper Rasmus Hansens datter bliver døbt. Og i folketællingen 1890 er det første gang, der står Skovsbostrand. I en skødeprotokol er jeg også stødt på navnet Skovsbo Strandhuse.

Det ene af de huse, der står som opført i 1777 er Bakkehuset, Rantzausmindevej 15. I 1787 boede husmand Søren Sørensen i Skovsbo by, og i 1801 bor han i Fiskophuse. I fæsteprotokollen kan vi se i 1811, at hans søn, der også hedder Søren Sørensen, overtaget fæstet af matr. 40 Skovsbo by efter faderen. Og det er Bakkehuset.

Hvornår far Søren fæstede huset, om det var i Skovsbo, kan vi ikke se. Men meget tyder på, at huset er flyttet ud fra Skovsbo, måske endda fysisk, så det er samme hus.

Huset fortsætter som fæstehus, hvor sønnen overtager efter faderen, eller der er en, der gifter sig med enken, og dermed bliver ny fæster. Det var ikke så usædvanligt.

I 1875 er det Hans Sørensen, der er fæster, og han frikøber huset fra baroniet Lehn.

I 1897 sker der noget. Nu er det en frøken Serina Petersen, der køber ejendommen til sommerbolig. Og hvem er så Serina. Det var ikke så sædvanligt i 1897 at en frøken køber en landejendom til sommerhus.

Serina Petersen var født på Sjælland, men var flyttet til Svendborg, hvor hun først var ansat på Højskolehjemmet, og siden overtog det som ejer. Det var et hotel/pensionat og mødested. Hun var også aktiv politisk som medlem af Venstre, og stillede op ved valget til byrådet i 1913 men blev ikke valgt.

I 1920 annoncerede hun med salg af en villagrund. 14.000 til 20.000 kvadrat alen, sælges for 1 kr. Pr. Kvadrat alen. En af de smukkeste og mest henrivende beliggende villagrunde ved Svendborg. Let og lige behageligt tilgængelig for biler, motorbåd eller pr. Bane.

Af salgsannoncen kan vi se, at hun kaldte huset Faurboel. Det ord kendte jeg ikke, og søgte for at finde ud af, hvor det kunne stamme fra. I en gruppe for slægtsforskere fik jeg svaret: Faur betyder fager, smuk. Boel betyder et stykke jord, eller et sted. - Altså Smukt sted. - Det er jo ikke helt ved siden af.

Serina Petersen flyttede til Skovsbo, hvor hun købte Hotel Øresund og hun blev også bestyrer af biografen i Skovsbo som hun drev i mange år.

Den annonce så Ernst Becker, og han købte ejendommen for 50.000 kr. Der var 3 tdr. Land jord til.

Ernst Becker var født i nærheden af Odense. I avisomtalen af handlen står der, at han var farmer i Rhodesia. I folketællingen for 1921 står der også, at sidste opholdssted var Afrika. Vi kender desværre ikke nærmere omstændigheder, men det ser ud til, at han i hvert fald har haft noget hønseri, idet han på et tidspunkt annoncerer med, at han sælger rugeæg.

I 1930 sælger Becker huset til læge Peter Emil Jørgensen i Svendborg.

Han beholdt dog noget af grunden, der kom til at hedde matrikel 40a, Rantzausmindevej 21. Huset her er opført i 1930, og i folketællingen 1940 er Ernst og Carina Becker tilmeldt denne adresse.

I 1945 solgte Becker dette hus til skibsfører Christian Møller.

Skovsbostrand

Fortalt nede ved vandet

Her ved kysten, lige ved sognegrænsen til Sct. Jørgens sogn, opstod der sidst i 1800 et lille samfund, hvor det stort set kun var folk med tilknytning til søen, der boede. Husene var små og matriklerne ligeså. Ikke som i Troense, hvor man havde store grunde og kunne dyrke frugt og grønt, samt have husdyr. Jeg har prøvet at beskrive historien om Skovsbostrand. Det er ikke let. Der er ikke noget beskrevet i forvejen. Der er kun protokoller med ejendomsoplysninger, folketællinger og kirkebøger, at ty til. Fortællingen er på ingen måde fyldestgørende, der kunne være mange flere detaljer, men her er hvad jeg har valgt, og har kunnet finde ud af, og det koncentrerer sig om tiden fra udskiftningen af Skovsbo til lige efter århundredskiftet.

Alle matrikelnumrene her i Skovsbostrand er noget med 17 – og så efterfulgt af bogstaver. De er ikke lette at følge i protokollerne. Nogle har skiftet betegnelse, og andre er blevet solgt ud i små lodder og slået sammen med andre og noget er nedlagt.

Oppe i Skovsbo by er der stadig også matrikelnumre med 17. Der, hvor smeden boede, som vi hører om lidt senere, er grunden på hjørnet af Skovsbovej og Egense Kirkevej, ved siden af Skovsbogård. En stor trekantet grund, der har matrikel 17a i dag.

Vi starter med Skovsbostrand 8, matr. 17c, et af de huse, der er udflyttet fra Skovsbo.

Huset står som opført i år 1800, og om det har været nyopført, eller flyttet fra Skovsbo, kan jeg ikke se. Men i 1783 fæster landsoldat Jens Nielsen det hus i Skovsbo, som hans far havde før ham, og der bliver lavet aftale om aftægt. – Jens Nielsen var smed og husmand. Da han døde i 1811 ses i skiftet, at der er tale om en udflyttet gård fra Skovsbo.

Ned over grunden løber en lille bæk, der kommer fra Egebjerg Mose lidt længere oppe mod Skovsbo. Denne lille bæk har været stor nok til, at smeden har kunnet udnytte vandkraften til noget af sit værktøj.

Efter Jens Nielsen kom der flere smede og husmænd, den sidste smed der fæster er Niels Jensen, der fæster matr. 17 i 1842. I 1856 frikøber han ejendommen fra baroniet Lehn.

Samme år, 1856 bliver matriklen delt i to, og kommer til at hedde 17c og 17b.

Det er det man kan se på det kort fra 1859-1909, der er omdelt.

Skipper Hans Holm køber den matrikel, der hedder 17b og opfører et hus derpå. Det hus, der i dag har betegnelsen 17b, er Rantzausmindevej 7a, på hjørnet ved Skovsbostrand. Det er dog opført meget senere.

I 17c, eller Skovsbostrand 8, kom der flere smede efter Niels Jensen, indtil 1916 hvor det er en styrmand, Aage Stilling, der overtaget huset. Han havde det indtil 1933, hvor han solgte til den tyske forfatter Bertold Brecht, der boede her i Skovsbostrand til 1939. – Det vil Jens fortælle nærmere om når vi går om til huset.

Som jeg ser det, er det starten på Skovsbostrand med Hans Holm, der købte grund i 1856.

Hans Holm hed også Bölk, men brugte ikke det sidste navn. Han var født i Marstal i 1822. Moderen var gift, men havde et udenægteskabeligt forhold til en sømand, der hed Bölk. Deraf navnet.

Efter sit giftemål med Karen fra Fjellebroen flytter de hertil. Holm havde en skonnert, der hed "Immanuel", og med den sejlede han med gods på Østersøen indtil 1877. De fik 4 børn, de to døde. Den ene datter blev gift med lærer Asmussen i Egense Skole, og den anden datter, Cathrine Elisabeth blev gift med skipper Rasmus Hansen. Ham hører vi mere om.

I 1879 sælger Holm hus og noget af jorden. Der er allerede udstykket en del parceller. Han sælger til sømand Schytt, og i den forbindelse kan vi se i skødebogen, at det er Holm, der har opført huset. Schytt døde imidlertid allerede i 1886 og hans kone kommer til at sidde i uskiftet bo i nogle år. I 1889 sælger hun ejendommen tilbage til Holm, men får ret til at blive boende hele sin livstid.

Holm udstykker en lille parcel, der hedder 17i, men bliver ændret til 17ac, og det er Skovsbostrand 25. Det lille hus, der ligger lige midt i det hele.

Huset hedder i folkemunde Holmhuset. Her boede Holm og Karen, til 1903 hvor de flyttede til Egense skole hos datteren, hvor Karen døde i 1905 og Holm i 1907.

I 1872 flyttede skipper Rasmus Hansen og hustru Cathrine Elisabeth ind i Skovsbostrand nr. 37. Det var svigerfar, Hans Holm, der solgte en parcel til dem, og Rasmus Hansen opførte huset. Det er det hus, vi står ved.

1872 var også året for den store stormflod i november måned, hvor store dele af det sydlige Danmark var dækket af vand. Også her omkring det sydfynske øhav. Vi har dog kun få beskrivelser fra vores område. Det fortælles, at vandstanden var omkring 7 fod over dagligt vande. Det er omkring 2 meter. Inde i Svendborg, i Kullinggade, stod vandet op til vindueskarmene. Så området her ved Skovsbostrand har også været ramt.

I 1888 tog Rasmus Hansen og Hans Holm sammen med andre søfolk initiativ til at få bygget kirkeskibet Kandace. Det blev bygget ved Rasmus Hansens bror i Fjellebroen, men det var Holm, der lavede rigningen. Det blev hængt op i Egense kirke i februar måned. Vinteren var den tid, hvor søfolkene ikke var på havet.

Rasmus Hansen var ikke skibsreder, som man ville sige i dag, han var skibsejer. Han havde den to mastede jagt Lovise, bygget i 1830 i Troense. Med den sejlede han fra Stevns Klint til Sct. Petersborg med kridt. Det var en farefuld, men også givtig forretning, der stod på indtil 1892 hvor han solgte Lovise til styrmand Gammelgaard fra Troense til 6800 kr. Rasmus Hansen gik i land, I 1894 solgte han ejendommen til styrmand Thomas Nielsen, endvidere fulgte nabogrunden med. og familien flytter ind til Frederiksgade i Svendborg, hvor de driver hotel og restaurant i nogle år, før de flytter til København, hvor flere af deres børn boede. De havde fået 11 børn.

Huset, nr. 37, har siden Thomas Nielsen købte det i 1894 været i samme families eje. I dag er det efterkommere, der ejer det. De bor i Nordsjælland, og bruger huset som sommerhus. Der er planer om nænsom renovering. Og det spændende er, om der gemmer sig malerier på nogle vægge. Rasmus Hansens ældste søn, Hans Holm, blev uddannet dekorationsmaler. Han bosatte sig i Rudkøbing, og har bl.a. lavet en del malerarbejde på Tranekær, men også i

forældrenes hus har han lavet malerarbejde, ved vi fra et interview med ham, der er gemt på Langelands Museum.

Så begynder der at komme lidt mere gang i tilflytningen til området. Det er fiskere og sømænd, der flytter til. Der bliver solgt små matrikler og bygget huse.

Ved folketællingen i 1890 er der registreret 4 familier i Skovsbostrand.

I 1903 køber de to brødre, Christen og Hans Hansen, der senere tog efternavnet Møller, Holm-huset. En tredje bror, Niels Møller, boede også i området.

De var kvaseskipperne, og her må vi lige have lidt forklaring. En kvase er et tomastet skib, med sejl og motor. Lasten er indrettet som dam (Hyttefad), hvor man opbevarede de levende fisk. Kvaseskipperne sejlede rundt til øerne og havnene, som Fjellebroen, Ballen og i smålandsfarvandet og opkøbte levende fisk. Når lasten var stor nok, sejlede de til større byer, ved Østersøen, eller Oslo, og solgte fisken. Ikke alle fisk er egnet til den transport. Ålen er en af de gode, og derfor hed det også ålekvaser. Sild egner sig slet ikke. De kan ikke overleve.

Møller-sønnerne var født i Lehnskovhuse, hvor familien boede i et fæstehus men var flyttet til Rantzausminde. De var hver især ejere af flere kvaser. Christen havde 2 der hed "Johanne Marie" "Den nye prøve", og "Heimdal". Niels havde 5, bl.a. "Clausens Minde", og Hans havde 2, "Lykkens Håb" og "Karoline Marie". – Kvasefarten ophørte omkring i 30erne hvor det ikke længere var rentabelt.

Hans Møller blev over 90 år, og et interview i avisen i anledning af denne runde fødselsdag, er bevaret. , Heri fortæller han bl.a. om stormfloden i 1872 hvor de boede i Lehnskovhuse, og der er også skildringer om livet til søs. Artiklen har været slået op i vores facebook, hvor man kan finde den ved at søge på Hans Møller.

Det var ikke altid, at det gik godt for skipperne. I bogen "Kvaser og kvasefart fra Drejø og Svendborgsund" fortælles det, at i 1890 havde Christen Møller mistet sit skib, "Lykkens Håb" på Sjællands Rev, og han stod uden skib og penge. Han gik til skibsbygmester Ring Andersen, der sagde, "Jamen, så må vi jo have bygget et skib til dig". Det blev kvasen "Johanne Marie".

Jeg prøvede at søge i de gamle aviser efter forliset på Sjællands Rev, men fandt ikke lige det forlis, men der var mange forlis på det sted. Det har åbenbart været et farligt område.

Efterkommerne fra de tre brødre blev også søfolk, og bosatte sig her i området. På Rantzausmindevej 21 boede Christian Møller. Han havde først en torskekvase, og senere fragtskibe, det sidste "Hanne Møller" som han havde indtil 1969. Udover at være skipper med eget skib, var Chr. Møller sognerådsformand i Egense i perioden op til kommunesammenlægningen i 1970.

Men tilbage til husene.

Hans og Christen Møller boede i nr. 27 og 31, de to sammenbyggede huse. det ene, nr. 27, har været revet ned og nyt bygget i 2014. De to brødre ejede også nr. 25. Holm-huset. I 1905 lejer de huset ud til toldvæsenet, der skulle bruge det til en rorsbetjent, med bolig og have og uopsigeligt i 20 år.

I 1925 bor der en overtoldbetjent i nr. 23, der er opført i 1904 og nabo til nr. 25. Senere var der også en tolder i Lehnskov. Tolderens opgave var at holde øje med trafikken ind til Svendborg og give melding til toldvæsenet der, hvis der var noget, der skulle undersøges. Hvor længe det fungerede ved vi ikke, men i hvert fald indtil i 50erne.

I 1906 er en lods, Georg Markussen, flyttet til Skovsbostrand, i nr. 14. Grunden købte han af Lars Jensen, der udstykkede den fra Skovsbostrand 8, for 400 kr. og da betalingen var faldet kontant, havde Markussen tilladelse til straks af påbegynde byggeriet.

Ved samme lejlighed solgte Lars Jensen en grund, Rantzausmindevej 1, til en former fra Svendborg. For en gangs skyld ikke en sømand.

Lodserhvervet den gang var et privat erhverv. Lods blev aflønnet fra de skibe, han gjorde tjeneste på. Senere gik det over til at blive statsejet, og i dag er det vist igen på private hænder, dog lidt anderledes end i gamle dage. Det fremgår dog af skødeprotokollen, at Marineministeriet er involveret i noget økonomi, der er tinglyst, så en relation har der været.

Der har været god brug for lods i farvandet her lige ud for, med stærk strøm, indsnævret mellem Iholm og Tankefuld, samt dødemandsgunden.

Markussen må have været svagelig, for allerede i 1906 døde han, og enken solgte ejendommen til lods Lars Johan Carlsen. Omkring 1920 flytter lods Carlsen hen på den anden side af Tankefuldskoven, hvor han opfører Restaurant Tankefuld, og hvor han også tager bolig.

Der kunne nævnes mange andre skippere og søfolk her. Flere har haft egne skibe, andre har lavet partsrederier. Mange af dem var i familie med hinanden. Også lidt længere ude af kysten, Fiskophuse eller Rantzausminde, var der kvaseskipper.

En løs optælling i folketællingen 1916 viser ca. 15 mænd, med tilknytning til søen, som skipper, styrmænd, matroser og andet.

En af de skippere, der skal nævnes, er P. Clausen. Niels Peder Oluf Clausen blev født i Rantzausminde i 1875, hvor hans far, kvaseskipper Christian Clausen havde giftet sig med enken efter en anden skipper, Johansen. P. Clausen blev også sømand og havde flere skibe. I 1899 byggede han kvasen "Enigheden". I 1939 fik han bygget et motorskib, opkaldt efter ham selv, "P. Clausen", hos Ring Andersen.

Han blev gift med Anne Henriksen fra Tved, og i 1906 købte han en parcel af matr. 17c hvor han opførte et hus helt nede ved kysten. På jorden op mod Rantzausmindevej var der frugtplantage.

Når Clausen ikke var ude at sejle, var han aktiv i det lokale samfund. Han var medstifter af Egense Sømandsforening i 1924, og var formand for foreningen i mange år. Han var aktiv i politik som konservativ, og var medlem af Egense Sogneråd fra 1925 til midt i 40erne. Clausen var en del af en af de mere dramatiske situationer i sognerådet.

Husmand Anders Christensen, venstremand, fra Ærtevej i Egense havde været sognerådsformand i omkring en menneskealder og så ikke for sig, at det ikke skulle fortsætte ved valget i 1933. Her blev også valgt murer Rasmus Brandt fra Fiskop, socialdemokrat, gårdejer August Thomsen fra Skovsbo, radikal. De to gik i alliance med skipper P. Clausen, konservativ, og pegede på greven fra Hvidkilde, der også var konservativ, til at være sognerådsformand. Det fik de gennemført med ganske lille flertal, hvilket Anders Christensen blev så fornærmet over, at han meldte sig ud af det hele dagen efter. Sammen med halvbroderen Hans Johansen fra Rantzausminde, og de tre brødre Møller havde Clausen i mange år et samarbejde, der gik ud på, at de var solidariske og deltes om det, hvis der var en der var uheldig, at fiskene døde under transporten.

Da Clausen havde sejlet til søs i en snes år gik han i land, og overlod til andre skippere at stå for sejladsen. I 1935 havde Hans Rasmussen købt "Enigheden" men efterhånden ebbede det ud med kvasesejladsen. I flere år lå skibet ved en bøjle ud for Rantzausminde, men i 1957 blev det hugget op. P. Clausen døde i 1955 og hustruen nogle år senere på plejehjemmet i Ollerup. Plantagen blev udstykket og vejen ned til huset kom til at hedde P. Clausensvej.

Det var noget af historien om Skovsbostrand. Der kunne fortælles meget mere. Vi har slet ikke nået at høre om flere udstykninger og byggerier op gennem 30, 40 og 50erne. I dag er der ikke meget fri jord tilbage af det areal, hvor smeden Jens Nielsen flyttede ned omkring år 1800.

I løbet af efteråret vil en version af dette blive lagt på arkivets hjemmeside, med omtale af flere personer og kildehenvisninger.

Kilder vedr Skovsbostrand:

- Skøde protokoller og Realregistre
- Historiske kort
- Folketællinger
- Kirkebøger
- Avisartikler
- "Kvaser og kvasefart fra Drejø og Svendborgsund"